

[2]

Misschien hebben de zojuist geschetste onwennigheden eerder iets te maken met een opkomend onbehagen ten aanzien van haar existentiële band met het actuele. De kritiek houdt zich immers in eerste instantie bezig met wat er 'nu' verschijnt: hoe belangrijk de aansluiting met de traditie ook is, hoe noodzakelijk kennis van het verleden ook moge zijn, gezonde kritiek richt zich bij voorkeur op wat zich als nieuw aandient, met alle risico's en onzekerheden vandien. Vandaar dan ook haar natuurlijke plaats in het dagblad of periodiek. Vandaar ook een ervaring van marginaliteit: de criticus beseft terdege dat hij niet voor het eeuwige schrijft, dat zijn 'kunststukjes' slechts de zeer beperkte levensduur van een eendagsvlieg hebben. Het is precies dit inzicht in de fundamentele onmacht en onbelangrijkheid van zijn schrijven, dat immers door ook maar het geringste oproer van de werkelijkheid tot de meest onbeduidende proportie kan worden gereduceerd, dat heden ten dage zo moeilijk om dragen is geworden. Lijkt dergelijke ervaring bij de Ouden eerder aan te zetten tot ootmoed en bescheidenheid, tegenwoordig leidt zij eerder tot een houding van koppig verzet.

Telkens weer neigt de hedendaagse kritiek ertoe haar wezenlijke verbondenheid met het actuele ofwel hautain te ontkennen (en wenst zij haar arbeid te beoefenen als in het clair obscur van het Eeuwige), ofwel tot in het absurde op te drijven (en sluit ze zichzelf op in een vrijblijvende spotternij met haar eigen zinloosheid). De ene tracht zich met andere woorden te wapenen door zich te verzwaren (met als uiteindelijk risico onverteerbaar te worden), de ander door zich nog lichter dan licht te maken (met als mogelijk gevolg uitdroging en verhongering). In beide gevallen wordt de kritiek krachteloos gemaakt: bij de ironicus door het gebrek aan sérieux, dewelke de kritiek tot een ontstellende lichtzinnigheid en dus ook oninteressante vrijblijvendheid brengt, en bij de expert door een teveel aan sérieux, waardoor de kritiek een al te log en onhandelbaar instrument wordt dat de toehoorders constant dreigt te verpletteren onder zijn eruditie. Zowel de onvruchtbare melancholie van de Ironicus als de breedgepantserde, maar loodzware zekerheid van de Expert

lijken derhalve niet meer dan een schijngehalte te zijn van het reeds eerder aangehaalde ontbreken van de edele deugden der fierheid en waardigheid. Allebei menen zij dit gebrek te kunnen maskeren door zich met dit waardige en statige kleed van de afstandelijkheid te verfraaien...Hoe vreselijk echter is hun vergissing!

Toch is er ook nog een ander gevaar verbonden aan al deze emotionele verwickelingen rond de wezenlijke actualiteit van de kunstcritiek: zij verduisteren immers al te sterk een ander, en zeer belangrijk, facet van de kritiek, met name de noodzakelijke ontwikkeling en uitoefening van een dubbele blik, van een gezichtspunt dat het nog ongegrepte heden steeds weet te enten op het door-groefde landschap van het verleden..

Het heden waarin de criticus bedrijvig is, is voor hem, naast een ruimte waarin het 'nieuwe' zich kan manifesteren, ook een kristallisatie van het verleden. Niet het nieuwe op zich is belangrijk voor de criticus, maar wel de wijze waarop dit nieuwe optreedt in en werkzaam is binnen een traditie. Het zijn deze uitzaaiingen die elke nieuwe voorstelling genereert, die de criticus in kaart wil brengen. Het is dan ook hier dat misschien wel het meest wezenlijke verschil gelegen is tussen de criticus en de kunst-journalist: de ene dient over een cultuur (en dus over een geschiedenis) te beschikken, voor de ander is dit enkel overbodige ballast. Hem gaat het enkel om het aankondigen van een nieuw produkt, klaargestoomd om tussen de kaken van een behoeftig publiek vermalen te worden. In het laatste geval wordt het theaterstuk dus gereduceerd tot een te consumeren object dat als een lokkende verschijning aan gindse einder zijn publiek tot zich dient te roepen (en waarbij de kritiek de dienende rol van smaakversterker krijgt toebedeeld). De betekenis van een stuk wordt dan ook herleid tot het pure moment van opname, en de smaak die dergelijke oppervlakkige en al te zintuiglijke streling van de smaakpapillen in de mond van de toeschouwer achterlaat.

In het andere geval is de criticus een scherpzinnige toeschouwer, die het als zijn taak ziet met behulp van zijn (op een levende ervaring gegronde) eruditie binnen deze woest

te en chaotische tuin heldere paden en overdachte afrasteringen aan te brengen. Hij is iemand die de noodzakelijke scheidingen en (onder)scheidingen aanbrengt, maar ondanks deze verschillen ook op zoek gaat naar een continuïteit, naar datgene wat hen, vaak ondanks hun schijn van oproerige zelfstandigheid, verbindt met het verleden. Een criticus is dan ook niet iemand die licht het principe van de breuk zal hanteren: hij behoort niet tot de revolutionaire voorhoede van het nieuwe, of tot de dwangmatige verdediging van het oude, maar eerder tot dat stilaan uitstervend ras van ontdekkingsreizigers die, midden in het gewoel en gewriemel van dit buitengewoon beweeglijke leven staande, dit ondermaanse gedoe koelbloedig in kaart willen brengen (los van elke pathetische keuze voor of tegen).

[3]

Tot besluit, nog één vraag: kan het pad van een dergelijke Ironie waarin het huidige tijdsgewricht ons wringt, nu het, net zoals de pedanterie, als een valse verhouding tot het werkelijke is ontmaskerd, nog wel ongestraft verlaten worden? Is deze Ironie immers niet het allerlaatste bastion dat ons nog een zekere (zij het zeer wankel) verdediging weet te bieden tegen een al te rechtstreekse confrontatie met de gruwzame krachten van de Melancholie en de Verbittering, de grootste ervvijanden van een levensvatbaar theater? Is dergelijke Ironie met andere woorden niet ons 'lot' geworden (het moderne levensserum bij uitstek dat deze levensvijandige krachten wist in toom te houden)? Kunnen wij dit 'lot', nu zo vreselijk voor ons om dragen geworden, nog wel ombuigen naar andere en zonnigere oorden en een 'terugkeer' eisen naar het serieuze (maar niet het zware), naar het ernstige (maar niet het verstikkende), naar het strijdbare (maar niet het al te doldrieste)? En kan een dergelijke ommezwaai wel door mensenheden gesmeed worden, of kunnen we enkel hoopvol blijven wachten op een Goddelijke Interventie?

Steven Humblet